

“HAZRETİ ŞAH’IN AVAZI TURNA DERLER BİR KUŞTADIR”: *HACI BEKTAŞ VELAYETNAMESİ*’NDE TURNA VE TURNA İLAHİSİ*

“Hazreti Şah’ın Avazı Turna Derler Bir Kuştadır”: Crane in *Hacı Bektaş Velayetname* and Crane Hymn

Ahmet TAŞGIN**

Öner ATAY***

Öz

Bu çalışma, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*’nde geçen Turna ve kullanımını konu edindi. Turna’nın hangi anlamda kullanıldığına ışık tutacağı düşüncesiyle hem *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*’nde geçtiği yer ve hem de *Velayetnamede* geçen bu pasajda hangi bağlamda kullanıldığına ilişkin de açıklama yapıldı. Konunun aktarım ve anlaşılmasını kolaylaştırması dikkate alınarak Turna’nın kadim anlamını da aktarmaya yardımcı olacak kaynaklarda yer alan bilgiler de verildi. Buna bağlı olarak makaleye “Turna İlahisi veya Turna Destanı” bir risale de eklendi.

Çalışma boyunca yazılı kaynaklarda yer alan Turna ile ilgili veriler örnekler halinde verilirken mecazların içeriğine yönelik yöntemden istifade edildi. Klasik metinlerdeki mecazların anlaşılmasının önemli ve gerekli olduğuna yönelik yaklaşım, aynı zamanda çalışmanın takip ettiği yöntemdir. Sosyal Bilimler alanında imtina edilen hususlardan bir tanesi de Doğu, Müslüman veya daha özel olarak Türklerin sözlü ve yazılı klasik metinlerinin çalışılmamasıdır. Çalışmalar, geleneksel takip ettiği veya öykündüğü alan olarak Batılı klasik metinlere yönelirken Doğu, Müslüman veya Türk klasik metinleri üzerine daha azdır. Doğrusu Doğu, Müslüman ve Türk klasik metinlerine yönelik çalışmaların takip edilebileceği bir yaklaşım ve yöntem geliştirilememiştir.

Horasan erenlerinin Turna şeklinde uçup Türkistan’a gitmeleri ve Horasan’dan gelen bu erenleri Ahmet Yesevi’nin de Turna şeklinde karşılaması, *Hacı Bektaş Velâyetnamesi*’nde aktarılmaktadır. Horasan erenleri, neden Turna şekline girdiler ve Turna olup uçtular? Aynı şekilde Türkistan pirleri de neden Horasan erenlerini Turna şeklinde karşıladılar? Acaba metinde kullanılan Turna’nın bir anlamı var mı, bir anlamı varsa Turna ile anlatılmak ve verilmek istenen bir mesajı var mı? Başka bir ifadeyle Turna ile aktarılan konu ve konu başlıkları, başka türlü anlatılamaz mıydı?

Sonuç olarak *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*’nde kullanılan mecazlar ve mecazi anlatımın tespiti, varlığı ve aktarımı etrafında yapılacak izahlar, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*’nin içerik olarak zengin bir metin olduğunu göstermektedir. *Velayetnamenin* zengin bir içerik ve konu çeşitliliği özelliği, bu çalışmayla Turna örneğinden yola çıkılarak ortaya konuldu. *Velayetnamenin* kadim irfanı aktardığı ve bu irfanı da yine mecazlar yoluyla koruduğu ileri sürüldü. *Hacı Bektaş Velâyetnamesi*’nde kullanılan Turna ve anlamının anlaşılmasını kolaylaştıracak “Turna İlahisi veya Turna Destanı” da yine metne eklendi. Böylece Turna’nın anlamı ve irfandaki karşılığı rahat anlatılırken metin üzerinden takibini de kolaylaştırdı.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş, Ahmet Yesevi, *Velayetname*, turna, Horasan, Türkistan

* Makalenin Geliş Tarihi:20.11.2019, Kabul Tarihi: 12.09.2019. DOI: 10.34189/hbv.92.005

** Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Araştırma Merkezi , Ankara Türkiye. ahmettasgin65@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2751-9924>.

*** Araş. Gör. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya Türkiye. atayoner@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6388-6089>

Abstract

This study deals with Crane and its usage in the Hacı Bektaş Veli Velayetname. Crane's meaning in Hacı Bektash's Velayetname was discussed in terms of both place and context. Considering that it facilitates the transfer and understanding of the subject, the information in the sources that will help to convey the ancient meaning of Crane was provided. Consequently, the Crane Hymn or the Crane Epic was included in the article.

The data related to the crane in the written sources were provided as examples. The method for the content of the metaphors was used. The approach that understanding the metaphors in classical texts is important and necessary is adopted by the present study. One of the issues in Social Sciences is the lack of investigation of the classical texts of the Eastern, Muslim or more specifically Turkish verbal and written texts. Studies are directed towards Western classical texts as the field of traditional follow-up or emulation, while they are few on Eastern, Muslim or Turkish classical texts. Indeed, an approach and method could not be developed to follow the studies on Eastern, Muslim and Turkish classical texts.

It is stated in the Hacı Bektash Velayetname that the Khorasan dervishes fly to Turkistan in the form of Crane and Ahmet Yesevi meets them in the form of Crane. Why did the Khorasan dervishes take the form of a Crane and flew as a Crane? In the same way, why did the Turkistan dervishes meet the Khorasan dervishes in the form of Crane? Does Crane used in the text have any specific meaning? Is there a message that is meant to be told by Crane? In other words, couldn't the subject and the topics transferred by the crane be explained in any other way?

As a result, the metaphors used in the Hacı Bektaş Veli Velayetname and the explanations in terms of detection, existence and transmission of the metaphorical narrative show that the Velayetname is a rich text in content. It was revealed that the custody conveyed the ancient wisdom and also protected this wisdom through metaphors. The Crane Chant or the Crane Epic, which will facilitate the understanding of the Crane and its meaning used in the Hacı Bektaş Velayetname, is also included in the text.

Keywords: Hacı Bektaş, Ahmet Yesevi, Velayetname, crane - turna, Khorasan, Turkistan

1. Giriş

Bu çalışma, Turna ve Turna'nın Türkistan ve Horasan irfanında hangi anlama geldiğini Türkistan Piri Ahmet Yesevi ve Horasan Piri Hacı Bektaş Veli karşılaşması etrafında konuyu ele almaktadır. *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*'nde Horasan'dan Türkistan'a giden erenlerin karşılanmasının da aynı şekilde olması, her iki topluluğun da birbirine Turna şekline bürünüp veya Turna donuna girip yönelmelerinin hangi anlam veya remzi içerisinde taşıdığı izaha muhtaçtır. Bu çalışma, *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*'nde aktarılan Turna ve Turna'nın da mecaz olarak hangi anlamlara karşılık geldiği ve hangi mesajı verdiğini bir nebze de olsa izahı hedeflemektedir. Böylece *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*'nde, Hacı Bektaş Veli ve çevresi örneğiyle aktarılan bir konu daha açıklığa kavuşturulmaya çalışılmış olacaktır (Taşgın, 2009a: 48-84; Taşgın, 2009b: 1-9; Taşgın, 2010: 56-67; Taşgın-Solmaz, 2012a: 105-129; Taşgın, 2012b: 103-121; Taşgın, 2014: 267-272; Taşgın, 2016: 273-292).

Son yıllarda sosyal bilimler için ortaya konan birçok yeni yaklaşım ve yöntem: metin, yazarı, ortamı ve yorumcusu arasındaki ilişkiye dikkatleri çekmektedir. Bu tip

metinlerin sözden yazıya aktarıldığı yani sözün kalem ile resmedilmesinden ibaret olduğu hususuna dikkat edilmez. Böylece sözlü metin, kalemle resmedilince yazılı bir metin gibi algılanmakta ve bu çerçevede de değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Doğrusu sözlü metin, ortam ve dinleyicisi ile vardır ve oluşturduğu bu âlem de kendi iç bütünlüğüyle ele alınmayı zorunlu hale getirmektedir. Sosyal bilimlerde mecaz yoluyla nitel veri toplama yöntem ve bağlı teknikleri kullanılması da yeni yaklaşım ve yöntem açısından verimli sonuçlar doğuracaktır. Bunun için bu çalışmada bu yöntemle başvurulmuştur. Bu yöntemle göre menakıpnamelerin içerdiği veriler elde edilmiş ve Turnanın içerdiği anlam ve taşıdığı remze dikkat edilerek Turnanın Türkistan – Horasan irfaniyle açıklanmaya gayret edilmiştir (Yıldırım-Şimşek, 2018: 203-216).

Doğu metinlerinin içerik olarak yoğun ve sayısal olarak fazlalığına rağmen her nedense sosyal bilimlerin araştırma konusu, nesnesi veya malzemesine dönüşmemiş. Daha da ötesi bu metinlere yönelik bir yaklaşım ve yöntem de geliştirilememiş. Adeta sosyal bilimler, modern ve batı dünyasının tekelinde gelişmekte ve burada üretilenden başka ne bir kelime söylenmekte ne de çalışma yapılmaktadır. Demek oluyor ki modern batı dünyası, doğunun klasik metinlerinin Şarkiyat ve Türkiyat’ın çerçevesi dışında çalışmaya veya araştırmaya başlarsa ve bununla kaymayıp ardından da sosyal bilimlerin konusu haline getirirse, Doğular da çalışmaya başlayacaklardır. Nihayetinde şu ana kadar doğruya ait ne varsa bu şekilde çalışılmakta ve kat edilen mesafe de bu minvalde sürdürülmektedir. Doğu metinlerine ilişkin çalışmalar, doğunun tarihi ve kültürü etrafında çalışılmamakta ve adeta modern öncesi bu zaman dilimi modern zamanın parçası kılınarak ele almaktadır. Böylece konu ve etrafında şekillenen ürünlerin hemen tamamı, Batı’da gerçekleşmiş ve ortak bir mekânın ürünü gibi algıya neden olacak şekilde Batı’da imal edilmiş. Böylece “İslam-öncesi”, “mitoloji” ve “Şaman” gibi kurgu ve teoriler, mekân ve mesajı arasındaki mesafeyi giderek daha fazla açmakta ve her geçen gün giderek daha fazla meydana gelen açığın da asla kapanamayacağı bir mekân inşa edilmektedir. Başka bir ifade mekân ve mesajı arasındaki mesafe kapanacak ise yine bu kurguyu yapan ve bu hususta ısrar edenler tarafından mümkün olacaktır.

Mekânın değiştirilmiş veya zamanından koparılmış metin, içerdiği anlamı da kaybetmektedir. Klasik metinler arasında yer alan Velâyetname veya Menakıpnameler, içerikleri itibarıyla olağanüstü ve gerçekleşmesi mümkün olmayan hayal ürünü veya abartıdan ibaret hale getirilmektedir. Bunun için de Turna’nın sesi neden Hazreti Ali de olsun? Turna ile Hazreti Ali arasında nasıl bir bağ var veya Turna neyi temsil ediyor ya da tam tersine Hazreti Ali neyi temsil ediyor da Turna kuşunun avazını belirleyip kıymetli kılmaktadır? Oysa ilk bakışta ve ilk kulağa ulaştığında Turna’nın sesi kulağa hoş gelmez ve dinlenilmeli gereken bir sese de benzemiyor. Turnanın yakaran ve hüznü sesi, Hazreti Ali olmalıdır. Varlık ve hakikat anlatıcısı diğer bir ifadeyle haber getirici, hakikati aktarırken sesin harfe dönüştüğü ilk başlangıç yerinden seslenmektedir. Turna, ilk sesi her zaman hatırlatmakta ve bu sesle mahlûkatın ortaya çıkışına yaratılışın meydana gelişine işaret etmektedir. Buna bağlı

olarak Turna, yaşayabileceği doğal ortamı olmadan yaşamını da sürdürememektedir. Hakikat, marifet, kendisini sürdürecekt mekânı mevcut değilse hayatiyetini devam ettirememektedir (Taşğın, 2016a: 81-98).

Turna konulu çalışmalar, Turna hakkında dilden dile kulaktan kulağa ve yazıya aktarılan bilgilerden meydana getirilmiş. Bu bilgiler birbirine yaklaştırılarak Turna'nın hangi anlamı içerdiğine ve nasıl bir mesaja sahip olduğuna yönelerek izah edilmeye de çalışılmış. Nihayetinde bu çalışma, Turna'nın Türkistan – Horasan irfanında hangi anlamlar içerdiği hakkında bilgi vermeye veya anlamın görülmesine kolaylık sağlamayı amaçlamaktadır. Fakat Hacı Bektaş Veli ve Ahmet Yesevi karşılaşmasına bakılacak olursa onların yedişer kişi olarak uçtukları ve Amuderya üzerinde buldukları aktarılmaktadır. Türkistan – Horasan diyarının her iki erenlerinin de bildiği takip ettiği edep ve erkânı gerçekleştirmişlerdi. Turna donuna bürünüp uçtuklarında birbirlerine yönelik sorgulama veya hayret bulunmamakta, en azından metinde bu durum böyle ifade edilmemektedir. Tam tersine metinde Ahmet Yesevi'yi ön plana çıkaran ve büyük bir veli olduğuna işaret eden Amuderya'da boğulmak üzere olan tüccarın yardımına yetişmesi de dâhil aktarılmaktadır. Çok yüksekte uçan Turna'nın, hem tüccarın yardım sesini işitmesi hem de aşağıda nehirde boğuluşunu görmesinin aktarılması, Turna olup uçmanın hangi özelliklere sahip olmayı gerektiği de metin içerisinde ifade etmektedir. Turna olmanın şartları, sadece Horasan erenlerinin Turna donuna girip yapacakları cemiyete davet etmek için hareket ettiklerinde ifade edilmemekte aynı zamanda Ahmet Yesevi'nin gelişi, karşılama ve karşılaşmada da aktarılmaktadır. Fakat Turna, nasıl ve neden olunur gibi birden fazla soruyu cevaplayabilecek bilgi bulunmamaktadır. Hatta bu sorular hakkında, aranan cevaplarda da mitoloji veya İslam-öncesi gibi bir göndermeye ihtiyaç duyulmamaktadır.

Velâyetname ve Turna Destanı – Turna İlahisi metinleri arasında kurulacak bağlantı ve Turna hakkındaki her iki metnin olay ve anlam dizgisi dikkate alınarak Turna'nın hangi anlam ve mesaj içerdiğinin anlaşılmasını sağlayacak izahı bulmak mümkündür. *Velâyetname*'nin haber verdiği Turna şeklinde uçuşun, yine irfan toplulukları tarafından meclis ve meydanlarda okunup şiir, içerik ve kıssa olarak faydalanılan Destan veya İlahi adıyla aktarılan Turna metninden yola çıkılarak konu bir parça daha izah edilmeye çalışılacaktır. *Velâyetname*'de Turna'nın anlamı verilmezken iki erenin birbirlerine yönelik Turna şeklinde uçuşları aktarılmaktaydı. Turna Destanı ve Turna İlahisi metinlerinde de Turna ve Yiğit karşılıklı konuşmakta ve Turna'nın marifet dünyasından hakikati anlatışı dile getirilmektedir. Bir kuş olarak Turna'nın konuşması veya iki kişinin Turna şeklinde uçuşu bu âlemin parçası olan insan için mümkün görünmektedir. Turna'nın konuşması, dünya ve bu dünyada yaşayan insanın nelere dikkat etmesi etrafında sürmektedir. Bu durum, ağaç, yiğit ve turna ile biçimlenirken, dünya, insan ve marifet bütünlüğüne dikkat çekilmektedir. Dünya içerisinde yiğit için sayısız ve yönsüz türlü türlü "kaza" olabileceği ve bunun için dünyaya ne kadar bağlılık gösterileceği, bu bağlılığın ise insan nefsinin temayülüyle gerçekleştiğini göstermektedir.

Turna Destanı ve Turna İlahisinde, Turna sağ kanadı kırık ve nereden geldiği bilinmeyen bir taşın isabet etmesiyle kazaya uğratılmıştır. Kazaya uğradıktan sonra da yedi gün tüneyip kalmıştır. Dünyaya yönelen yani ağaç ile tasvir edilen dünyanın gölgesinde dinlenmek ve eğlenmek isteyen yiğit, işittiği bir sese doğru yönelmiş ve Turna’yı görmüştür. Turna, yiğidin kendisine doğru hareket ettiğini görünce yaralı olduğu için kendisine yardımcı olmasını istemiş ve başından geçenleri bütün ayrıntılarıyla anlatmaya başlamış. Turna, sağ kanadın sıdk-ı iman olduğunu söyleyerek başlangıç itibarıyla sadık bir imana sahip olunması ve imanın sadakat ile korunması gerektiğini yiğide söylemiştir. Sonuç olarak Turna Destanı ve Turna İlahisi metni, Velâyetnamede bahsedilmeyen ve izah edilmeyen Turnanın anlamı veya kimler nasıl Turna oluyor gibi birçok soruyu izah etmede kolaylık sağlamaktadır.

Turnalar, klasik metinlerin kullandığı ve örtülü anlamın aktarıldığı konunun dışında kanatlı ve uçan kuşlar arasında özelliklerinden de kısaca bahsetmek uygun olacaktır. Turnalar, göçmen kuşu olarak Türkistan ve Horasan’dan Anadolu’ya kadar göç yolunda sürekli gidip gelir ve doğal ortamında kalıp geri dönüp giderler. Dünyada birçok çeşidi bulunmakta, rengi, sesi ve danslarıyla dikkat çekmektedir. Turnanın kullanım veya örtülü anlamın aktarıldığı alanlara gelince, irfan, askeri, kahramanlık, sadakat, incelik, narinlik, dayanıklılık, uzun ömür gibi birden fazla alanı temsil ettiğine işaret edilmiş ve bu özellikleriyle de dillendirilerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Mesela birçok kahramanlık ve irfan ile meşgul olanlar gibi Yeniçeriler de başlıklarına Turna tüyü takmışlar. Böylece bir manada Yeniçeriler de, hem irfan hem de sadakatin temsili olarak Turna ile durumlarını ilişkilendirmişler ve bununla bu anlamları içerdiği şeklinde değerlendirmeler yapılmıştır (Küçükyalçın, 2018: 19-22).

Pir Sultan Abdala ait birçok şiirde Turna yer almakta ve bunlar arasında da Turna ile Hazreti Ali arasında bir ilişki kurulmaktadır (Kuzu, 2018: 111-122). Pir Sultan Abdal’ın şiirinde aktarılan Hazreti Şah’ın sesi ve sözü nasıl olur da Turna’da olur veya Turna, Hazreti Şah’ın yani Hazreti Ali’nin sesini ve sözünü söyler? Öyleyse Turna’nın ses ve tarzında Hazreti Ali’nin dile getirip koruduğu irfan veya batini bilgi bulunmaktadır. Bu anlamı ve kullanımıyla öteden beri Turna, hak ve hakikati seslendiren ve taşıyan olarak tanımlanmaktadır. Benzeri bir anlatım aşağıda müstakil başlık altında değerlendirilen Turna İlahisi – Turna Destanında yine Turna’nın avazından aktarılmaktadır. Turna, kendisiyle ilgili neyi temsil ettiği veya hangi anlam dünyasının parçası olduğunu aktardığı “sıdk-ı iman” bahsinde ayrıntılı olarak izah etmektedir.

“Hazreti Şah’ın avazı
Turna derler bir kuştadır
Asası Nil deryasında
Hırkası bir derviştedir.” (Öztelli,2012:104) şeklindedir.

Genel olarak Turna, halk oyunları ve müziği, halk inançları, mitoloji gibi konu başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bu alan ve başlıklar altında da yetkin birçok

araştırmacı ve akademisyen tarafından yayın yapılmıştır. Konunun hem mekân hem de içerdiği mesajı itibariyle hemen aynı yerden takip edilen yaklaşım ve araştırmanın takibinin sağlandığı yöntemi de benzerlik göstermektedir. Her nasılsa hem İslam-öncesi hem de mitoloji gibi yakın zamanda kavramsallaştırılan ve yeni bir yaklaşım ile aktarılan konu, aynı yerden başlayıp aynı yere varmaktadır. Buna göre Turna, Türkler için önemli, mitoloji ve İslam-öncesi inançların sürdürüldüğü ve hatta bunun yansıdığı halk oyunları ve müziği de buna eklenerek başladığı ve vardırıldığı yer belirsiz hale getirilmektedir.

Turna hakkında yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak derleme niteliğindedir (Selvi, 2008). Bunları da halk kültürü malzemesi olarak bar, halay, türkü, deyiş, halk inançları vb. başlıklar altında toplamak mümkündür (Gerek, 2014: 99-112). Derlenen ve değerlendirilen bu çalışmalar, bir problemi tespit edip ve buna bağlı olarak herhangi bir öneride bulunup izah yapmamaktadır. Diğer yandan yerleşik teori ve kuramlar ya da tarih ve kültürün zaman olarak dilimlenmesi ile Allah katında tek din olan İslam'ın Hazreti Muhammet ile getirildiği gibi parçalayıcı ve yıkıcı yarılmalar, Turnanın da parçalı ve birbirinden kopuk değerlendirilmesine veya izahına yol açmıştır. Bunun sonucunda da Türkistan ve Horasan irfanındaki karşılığı tespit edilmek bir yana gündem de dahi yer almamaktadır.

Bütün bunların sonucunda yeni ve gelecek zamanda Turna ve temsil ettiği anlam dünyasına ihtiyaç bulunmamaktadır (Karabolat, 2003: 61-64). Öyleyse geçmişte aldığı ve aktardığı anlam ve yerine getirdiği irfanın şekillendiği alana da ihtiyaç bulunmamaktadır. Bunun için Türk kültürü, Şaman veya Alevi Bektaşî topluluklarının aktarımı ve hatta semahlarında da Turna kullanılıyor oluşu da bir sonraki zaman diliminde de ihtiyaç duymayacağına dair işaret taşımaktadır (Elçin, 1997: 63-75; İvgin, 2013: 32-45). Nihayetinde araştırma ve konunun takip edildiği dönemde de eski edebiyat, halk edebiyatı (Ceylan, 2003: 35-42) ve folklor araştırmaları yanında Türk Halk Müziği repertuarına kayıtlı bulunan ve ülkede yaygınlık kazanmış parçalarından öteye bir yere taşınmamaktadır (Aytaş, 2003; 13-33). Turna başlığı altında Alevi Bektaşî toplulukları arasında semah, deyiş – nefesler (Tamay, 2009: 163-185) ve Hacı Bektaş Velâyetnamesi de değerlendirilmiştir (Temizkan, 2014: 162-170).

Sonuç olarak bu hususta özellikle Velayetname ve içeriğine yönelik yapılan çalışmaların yaklaşım ve yöntemine işaret edip kullanılan ve takip edilen yöntem ve yaklaşımın başlı başlı başına bir çalışma olacağı düşüncesiyle dokunmadan konunun açıklığa kavuşturulması istikametinde kendi yaklaşım ve yöntemimizi ortaya koymayı daha uygun gördük. Bu şekildeki tercih bu çalışmada ele alınan husus ve konunun odak noktası olmaktan uzaklaşmasına neden olacağını düşündük. Nihayetinde bu çalışmayla amaçlanan Turna'dan bahseden metinlerin anlaşılmasına kolaylık ve imkân sağlamaktır. Böylece Doğu, Müslüman ve Türk metinlerinin önce sözlü olduğu fikrinin oluşturduğu mesafe ve soğukluk, konunun kendisini aktardığı gönül ve işitme birlikteliğini kaybettirip nesneleştirilmektedir. Camit hale getirilmesinin ardından da

konuya giydirilen çerçeve, konu ve çevresiyle olan mesafenin açılıp derinleşmesi, konuya karşı geliştirilmiş güvensizlik ve metne gösterilen özensizlik irfan tarihinin en önemli kaynaklarını değersiz hale getirmektedir. Batı metinlerini çok kıymetli ve kutsal metin gibi takip eden sosyal bilimci, kendi metinlerine gelince halden hale şekilden şekle girmeye başlayarak üzerinde yaşadığı topraklar ve kültürü ile ameliy uygulaması arasındaki mesafeyi koruyamamaktadır. Bütün bunlar dikkate alınarak bu çalışmanın metodu, klasik metin olarak *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi* ve “Turna İlahisi veya Turna Destanı” isimli eserlerden yararlanarak konu aktarılırken izah edilmeye çalışılmıştır.

“Anadolu halk şiirlerinde, turnaların çok önemli bir yeri vardır. Orta Asya’da ise bunlar, baharda gelip, kışın giden kuşlardır. Haberci idiler. Bazen de, “Tanrının elçisi” gibi görünüyorlardı...” (Ögel, 1995: 553). Ögel’in bu kaydından sonra Turna, başlı başına Türkistan ve Horasan irfanında hangi anlamda kullanılmakta ve hangi anlamlar içermektedir? veya Ögel’in bu tespitinden yola çıkarak Turna’nın mecazi anlamını burada değerlendirilmeye çalışılan metinler için nasıl bir katkı sunacaktır? Aşağıda verilen *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*’nde Turna’nın Türkistan ve Horasan erenleri tarafından ortak bir konu ve her iki bölgenin erenleri tarafından bilindiği ve kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Hacı Bektaş Veli’nin de içerisinde bulunduğu Horasan erenleri, bir cemiyet yani toplantı yapma kararı alıyor ve bu cemiyete hem davet etmek hem de bu cemiyetten haberdar etmek için Türkistan pirlerine Ahmet Yesevi’ye bildirmek üzere yedi kişiyi gönderirler. Bu yedi kişi, Turna donunda Türkistan için Horasan’dan yola çıkarlar. Metnin aktardığına göre her nasılsa konu Ahmet Yesevi tarafından önceden bilinir ve Horasan’dan gelen yedi kişiyi karşılamaya yedi kişi görevlendirir ve onlar da Turna donunda kendilerine yönelen Horasan erenlerini karşılamak için yola çıkarlar.

Her iki kafiye Amuderya üzerinde karşılaşır ve sohbet etmeye başlarlar. Acaba Semerkant sınırında olan Amuderya üzerinde buluşmalarının da yine bir anlamı var mıdır? (Gölpınarlı, 1958: 14-15). Bu esnada nehirden boğulmak üzere olan bir tüccar vardı ve kendisini kurtarması için Yesevi’yi gaipden davet etmekte ve malının büyük bir kısmını, kurtulduğu zaman Ahmet Yesevi’ye bağışlayıp vereceğini de söyleyip vadedmektedir.

Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi’nde yer alan bu konu olduğu gibi aşağıya alınmıştır. Metnin buraya alınan parçası, çalışmayı yapan araştırmacının günümüz Türkçesine aktardığı kısımdan oluşmaktadır. Çalışmada metin aynı zamanda transkripsiyonu da yapılmış olmasına rağmen metnin okunması ve takibinin kolaylığı dikkate alınarak sadeleştirilen kısma başvurulmuş ve olduğu gibi buraya alıntısı yapılmıştır.

“O esnada Horasan evliyaları benzersiz bir topluluk oluşturur.

Hoca Ahmed de gelsin bu topluluğumuzda hazır olsun dediler

Yedi eri veliye gönderirler. Turna şekline bürünüp sonra giderler
Bu durum önceden Hoca'ya malum olur. O amelleri güzel olan, dervişlere dedi.
Horasan erenlerinden yola gidenler bir topluluk istediler.
Yedisi şekil ve suretlerini değiştirerek bizi de şimdi davet ederler.
Hızlıca kanat açarak gelirler. Biz de karşıdan uçarak gidelim.
Şeyh o anda birçok sırdaş aldı. Turna şekline girip uçuşurlar.
Semerkant sınırına varıp, o yerde büyük bir nehir de vardı.
O yerde birbirlerine erişir. Erenlerdir tanışıp görüşürler.
O yedi rağbet edilmiş kişi şeyhe menkıbeler anlatırlar, acizliklerini bildirirler.
Ey erlerin uğurlu seyidi! Bize uzak yolu yakın ettin, dedi.
O yerde sohbet ederken ansızın, O kalbi uyanık pir ve mürşit...
Yani hoca oradan geçerken, sonra aşağıdaki ırmağa baktı.
O zaman bir tüccar suya geldiği için, geçeyim derken onu su aldı.
Bütün mal ve kumaşı, davar ve hayvanlarından her ne varsa suya gider.
O zaman tüccar, ey gizli saklı her şeyi bilen! Diye dua etti.
Âlemin velisi, Hakk'ın bilginleri! Bana, sudan kurtuluşu verin, medet!
Ki malımın yarısı size adak olsun. Bize yar ve yardımcı olun, ne olur.
Hoca Ahmed o gamda olana erişti, o anda velayet elini sundu.
O tüccara orada çare kıldı. Bütün malını alıp kenara koydu.
Hem erenler ile de kolayca indiler. Hepsi yine bir insan şekline döndüler.
Tüccar onları baştanbaşa görür, gelip dualarını sundu, baş koydu.
Mal ve altın ile gümüşten her ne varsa hepsini ikiye böldü.
O, bir kısmını Hoca'ya verdiği için, sonunda şeyh hazretleri de kabul eder.
Tüccar geriye kalanı alıp sevinir. Himmetle evine doğru gider.
Erenler de Horasan'a gelirler. Horasan erleri sevinçli olurlar.
Hepsi hocayı karşılayıp hizmet ederler; ikramda bulunup saygı gösterirler.
O güzel vasf olunmuş, onlara buyurdu, o malı orada harcadılar.
Örtülmüş şeyh nice gün orada kaldı. O bir gün erenlerden destur alır.
Hoca evine dönüşü emretti. Yine Türkistan iline erişti." (Kardaş, 2018: 172-173).

Yukarıdaki metinde görüldüğü üzere Horasan'dan hareket eden Horasan erenleri ile Türkistan'dan hareket eden Türkistan pirleri arasında bir bağlantı olduğu

ve bağlantının da irfan etrafında mutabık kalınan birçok hususta gerçekleştiği de yine metinden anlaşılmaktadır. Fakat bu pasaj içerisinde Hacı Bektaş Veli ve Ahmet Yesevi'nin nasıl Turna olduğu ve Turna olmayı kimden alıp öğrendikleri, Turna olmanın öğrenme ve aktarma imkânının olup olmadığı veya neden Turna oldukları hakkında ayrıntı bilgi verilmemektedir.

Bundan sonraki başlıkta ise Turna'nın anlamı nedir veya Turna kendi dilinden neyi temsil ettiğini nasıl izah etmektedir, açıklığa kavuşturulacaktır.

2. “Turna İlahisi veya Turna Destanı” ve Nüshaları

Bu çalışma boyunca Turna Destanı veya Turna İlahisi isimli eserler, Velâyetnamede aktarılan konunun izahında istifade edilmiştir. Turna Destanı ve Turna İlahisi adıyla kütüphanelerde kayıtlı iki nüsha dikkate alınmıştır. Kıssadan hisse şeklinde Turna'nın konuşturulduğu metin, muhatabına marifet olarak hangi yerde nasıl duracağını ve neler yapacağını aktarmaktadır. Dünya, âlem, insan ve her iki âlemin işleyişinin temel yasaları hakkında girişle başlamaktadır. Bu yasalara uymak ve yasaların aşılması hususunda karşılaşılabilecek büyük sıkıntının da ne olduğu açıklıkla ortaya konulmuştur.

Turna Destanı ve Turna İlahisi metninin ana teması, sadık bir imana sahip olunup korunmasıdır. Sadık imandan farklı bir menzile savrulmanın nedenleri arasında metnin vurguladığı husus ise tekebbürlük edilip büyükmektir. Bu tehlikeye düşmemek için birçok nimet verilen insanın, haline şükredip dünyada sınırsız olarak verilen bu nimetlerin varoluş hakikatini unutturup aldanmamasıdır.

“Seferinde gider idi bir yiğit!” ifadesiyle dünya hayatını yaşayan bir yiğide işaret ve bu hali ona bağlayarak aktarmaktadır.

Metin içerisinde “Yiğit”ten bahsedilmekte ve bu yiğidin istirahat amacıyla bir ağacın gölgesine sığınmasıyla başlayan kıssa, yiğidin işittiği ses veya iniltiye dikkat kesilmesiyle konunun kahramanı ve anlatıcısını ortaya çıkarmaktadır.

Ağaç, dünya ve kırılan kanadın da sıdk-ı iman olduğunu ise “Gizli mana var onu şerh edelim” mısrasıyla ifade etmekte veya gizli manaya dikkat çekmektedir. Turna'nın dilinden hayatın veya varlığın anlamını, kaba, gür ve uzun ağacın, dünya hayatı olduğunu ve gölgesinde de bütün mahlûkatın yaşadığıyla izaha başlamaktadır. Buradan birçok insanın gelip geçtiği nöbeti gelenin bu ağacın meyvelerinden karnını doyurup gittiği ve gidenin de bir daha geriye bakmadığını izah etmektedir. Ağacın bir yanında meyve-yemiş daha olmaya başlarken diğer yanında kuşların ötüştüğünü, ağacın heybetli, uzun ve geniş olduğunu da aktarmaktadır.

Velâyetname'de yedi kişi karşılıklı Turna donuna girmekteyse aynı şekilde Turnanın da yedi gün uçtuğu ve kanadının kırılmasının ardından yedi gün tünediğini söylemesi Turna ve yedi sayısı arasında da bir bağlantı olduğu satır aralarında aktarılmaktadır. Turna, kanadın kırılması ve tünemek arasında kurduğu bağlantı da

dikkat çektiği nokta ise gerçekte Turna, asla tünemez ve uyuduğunda dahi tek ayağı üzerinde uyumaktadır.

Aynı şekilde Turna'nın kendi güzelliği ve sesinin dikkat çekiciliği göz önünde bulundurulacak olursa kanadının kırılması her iki güzelliğin de görülmediği, kimsenin dikkat etmediği, onu geride bırakıp gittikleri ve geri dönüp arayıp sormadıkları gibi seslenmesine rağmen kimsenin sesine dikkat etmediği de yine metinde vurgulanmaktadır.

Turna, sağ kanadını yani iman kanadını asla kırdırmaması gerektiğini ve hatta bunu şeytanın kendisine yaptırabileceğini ifade etmektedir. Hatta iman kanadını, nereden ve nasıl geldiği bilinmeyen bir taş tarafından kırıldığına da dikkat çekmekte ve bu hususlarda ayık olunmasına işaret etmektedir. Yine bu taşın sadece ince ve keskin vızıltı sesiyle çok hızlı bir şekilde adeta görülmesi ve takip edilmesinin de oldukça zor olduğu hakkında da vurgu yapılmaktadır.

Turna, beden ve ruh arasındaki ilişkiye açıklama getirirken de tende canın bulunduğu ve tenden canın gitmesine işaret olarak da ecelin sürekli insanı yokladığını belirtmektedir. Tenden can gidince tenin boş kaldığını, canın bu tende kışladığını ve bundan dolayı kendisine birçok nasip bağışladığını da izah etmektedir. Bunlara ek olarak can, Hak katına yaylamaya ve iyi olan yüzlerce amelini anlatmaya gittiğini de yine sözlerine eklemektedir.

Turna Destanı ve Turna İlahisi isimli eserler, Türkiye'de yazma eserlerin bulunduğu kütüphanelerdeki taramalardan ulaşılan nüshalardan iki tanesine göre bu özet verilmiş ve bu aşağıda da Latin harflerine aktarılmıştır. Metnin hazırlanışında okumayı kolaylaştırmak amacıyla, Latin harflerine aktarılan metin günümüzde kullanılan seslere yaklaştırılmaya çalışılmıştır. Doğrusu bu çalışma metin neşri veya metin kritiği yapılan karşılaştırma olmadığından metnin Latin harflerine aktarımında daha serbest hareket edilmiştir. Doğal olarak yapılan aktarımla ağırlıklı olarak metnin içeriğine yönelik dikkat ve çaba sarf edilmiştir. Bu çalışmada istifade edilen Turna Destanı ve Turna İlahisi isimli nüshaların künyeleri şu şekildedir:

2.1. Hikâye-i Turna, Türk Dil Kurumu Nüshası

Arşiv No: Yz. A 427/2

Eser Adı: Hikâye-i Tûrnâ

Müstensih: Osman b. Ali

Konu: Türk Dili ve Edebiyatı

Dili: Türkçe

Telif Tarihi Hicri (Miladi) 0 (0)

İstinsah Tarihi Hicri (Miladi) 1141 (1729)

Bulduğu Yer: Türk Dil Kurumu-Ankara

Koleksiyon: Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları

2-Dastan-ı Turna, Milli Kütüphane Yazmaları

14 Hk 47/4 Dastan-ı Turna
Arşiv No: 14 Hk 47/4
Eser Adı: Dâstânlar
Konu: Türk Dili ve Edebiyatı
Dili: Türkçe
Bulduğu Yer : Milli Kütüphane-Ankara
Koleksiyon: Bolu İl Halk Kütüphanesi
DVD Numarası : 1821.

2.2.Destan-ı Turna – Turna İlahisi

İşit, imdi eydeyim bir hoş haber
Bârî kılsa bize perverdiğâr [20b]

Ârifisen maniden anlayasın
Hakkın ibret işlerini tanlayasın

Her saat sen şükür eyle sağlığa
Gafil olup inanmagil baylığa

Mağrur olup yiğitliğe dayanmagıl
Dünya fanidir igen koyunmagıl

Seferinde gider iken bir yiğit
Âkil isen anlagıl andan öğüt

Gider iken uğradı bir ağaca
Gölgesi hub kendisi yavlak yüce

Her dalında türlü yemişler biter
Tuti kumru bülbül kuşlar öter

Birinin yemişi göyünü olur
Bir yanında yeni çiçek açılır

Nöbetiyle yemişin yiye gider
Geri bakmaz kamunun terkin eder

Yiğit eydür ben dahi dinleneyin
Teferrüçgah bir zaman eğleneyin

Yattım onun gölgesinde bir zaman
Geri döndüm yoluma girdim hemen

Giderken kulağıma bir ün gelür
İnleyip zailik ta'zin gelir

Çevre baktım gördüm bir turna yatur
Turna eydür gel beni yerden götür

İyi geldin şefaata eyle bana
Nideyim halimi diyemezsem sana

Uçmazam kanadım sınık durur
Dünyaya gelen kişi konuk durur

Çok kuşuduk havada uçar idik
Kışlamızdan yaylaya geçer idik [21a]

Sakinuben kamusun güder idim
Cevelan urup önlerince gider idim

Sakir dursam şahinler ırmazıdı
Kaçar isem kimsene görmezidi

Yedi gün uçardık biz havada
Konmazıduk ne dağa ne ovada

Nefis takaza eyledi bir gün bize
Uyku geldi hem bizim gözümüze

İniben döküldük bir sahraya
Her birimiz çalaptan rızkın yiye

Gaflet oldu uyku geldi gözüme
Korkulu düş gördüm kendüzüme

Düşüm olur karanguluk görünür
Atım serçeme yürümez sürünür

Avımızda bir perimiz varıdı
Gördüğümüz düşleri yorar idi

Dedim ona düşüm tabiri nedir
Kitabın aç bir bana doğru dedir

Dedi kim bana atın kanadın durur
Karamuluk fûrkatte ordun durur

Kaza gelir kanadına ki sakın
Gafil olma çevre yanına bakın

Yorar idi düşümü şöyle bana
Var fikrim dükendi kaldım tana

Kanat açtım ol aradan çıkmağa
Ol görünen kazalardan kaçmağa

Bir yandan geldi bir vızladı taş
Sağ kanadım üstüne oldu tutaş

Urubanı sındırdı sağ kanadım
Yedi gece bu arada dünedim [21b]

Esenleştım kamu yaranlarla
Ulu kiçi kamu yaranlarla

Ağlaşuban döktük anda gözyaşı
Gitti koyuban çün yoldaşı

Beni bunda koyuban gittiler
Ey diriğa nidelim unuttular

Şöyle benzer aramaz oldular beni
Gelmez oldu kulağıma yoldaş üni

Anaram ol havada uştuklarım
Dağı beriyye ovalar geçtiklerim

Ah ederem dola gelür gözlerim
Yoldaşım gele diye yol gözlerim

Şâdlık çekti elin benden geri
Kaygu geldi başıma şimden geri

Beni uran bir oğlan altı yaşar
Çalab kulun işlerin sen başar

Kendi özün ulu gören böyle olur
Sanmadığı yerden kaza gelir

Suçum oldur ulu söyledim meğer
Kim kişiler bu benim boynum eğer

Gafil oldur kendüzün ulu küye
Tanrının makamına o ermeye

Tekebbürlük ucunu tutan kişi
Akıbet şeytan gibi olur onun işi

Tuttuğu iş ne kim var azgın olur
Adı yavuz ahireti bozgun olur

Dünyada miskenet ucun tutan kişi
Zerrece olmaz kalbinin teşvişi

Miskenettir niceleri kaldıran
Dünya ahiret sana nasip kıldırın [22a]

Geri yine söz başına geelim
Gizli mani ne kim var şerh kılalım

Kaba ağaç dediğimiz dünya durur
Gölgesinde mahlûkat bünyâd olur

Gölgesinde bir zaman oldu bular
Ecel sana günde bin kez dış biler

Şöyleyiken ne kadar anlaması
Ya nicesi şad olup dinlemesi

Turna dedi ki tendeki canındır
Kanattadır ki sıdk-ı imanındır

Sakın iman kanadın sındırmagıl
Şeytan elin sen sana sundurmagıl

Geldi senin katına ol kışlayu
Türlü nasipler sana bağışlayu

Seninle etti bir zaman dirliği hoş
Gitti canın tende kaldı boş

Vardı ol hak katında yaylayu
Eyü yavuz amelinden söyleyi

Kıssa dahi burada oldu tamam
Ol resulün ruhuna bin bin selam [22b].

3. Sonuç

Turna ile Hazreti Ali arasında kurulan bağlantı, turnanın sahip olduğu özellikler ile Hazreti Ali'nin faziletleri arasında eşitlenmesiyle oluşturulmaktadır. Turna ve Hazreti Ali bağlantısı, kadim irfanın taşıyıcı ve seslendirici olmanın yanında onu koruyan kişi olarak da bir ilişki kurulmasından kaynaklanmaktadır. Topluluk halinde uçmaları, düzen ve tertip, seslerindeki hüznün ve yakarış, sürekli göç halinde oluşları, sıdk-ı iman, iman konusunda daima tetikte ve dikkatli oluşları ve ayak parmakları arasında taşıdıkları tek taş, tek ayak üzerinde tünemeden uyumaları, vb. özellikleri ile Hazreti Ali arasındaki bağlantı ve benzeştirme sadece bunlardan ibaret değildir.

Turna, hakikat habercisi ve taşıyıcısı olup aynı zamanda hakikatin emanetçisidir. Göçlerle bir uçtan diğer uca gider ve gelir, hakikatin sürekliliği ve geçici olmadığı ve halen geçerli olduğunu hatırlatır.

Turna'nın Türkistan ve Horasan irfanında taşıdığı anlam, Hacı Bektaş Veli ve Ahmet Yesevi karşılaşmasının aktarıldığı *Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*'nde yer almaktadır. Velâyetnamede Turna'nın anlam ve kullanımına ilişkin veya neden ve kimler Turna donuna girer gibi sorulara cevap verilmemekte veya izah bulunmamaktadır. Velâyetnamede aktarılan Turna'nın hangi anlama geldiği hakkında Turna Destanı ve Turna İlahisi isimli eserlerden yararlanarak konuya açıklık getirildi ve Turna'nın hangi anlamları içerdiği hakkında da bilgi verildi.

Kaynakça

- Aytaş, Gıyasettin. (2003). “Türkülerde Turna”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 38, 13-33.
- Ceylan, Ömür. (2003). “Klasik Türk Şiiri'nde Turna'ya Dair”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 38, 35-42.
- Elçin Şükrü. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları Cilt 1*, Ankara: Akçağ Yayınları, 63-75.
- . “Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, [Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın Hâtırısına Armağan] Cilt 17-21, Sayı 1 – 2, , 1979-1983, 79-94.
- Gerek, Zinnur. (2014). “Eski Türk İnançlarının Erzurum Tavuk ve Turna Barındaki İzleri”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2014, Sayı 32, 99-112.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. (1958). *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli “Vilâyet-Nâme”*, İstanbul: İnkilâp Kitabevi.
- İvgin, Hayrettin. (2013). “İnanışlarda, Söylencelerde Turna Kuşu ve Göç Yolları”, *Kültür Evreni*, Sayı 4, 32-45.
- Karabolat, Mehmet. (2003). “Turnalar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 28, 61-64.
- Kardaş, Sedat. (2018). *Ali Nihani'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kuzu, Fatma Pınar. (2018). “Pir Sultan Abdal'ın Şiirlerinde Turna”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 88, 111-122.
- Küçükyalçın, Erdal. (2018). *Turna'nın Kalbi Yeniçeri Yoldaşlığı ve Bektaşilik*, Beşinci Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Ögel, Bahaeddin. (1995). *Türk Mitolojisi*, Cilt 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Öztelli, Cahit. (2012). *Pir Sultan Abdal Bütün Şiirleri*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Selvi, İnan (2008), “Türk Halk Edebiyatında Turna Motifli Türküler”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Kütahya.
- Tamay, Sedat. (2009). “Bir İbadet Ritüeli Olarak “Semah” ve Tahtacı Turnalar Semahının Halk Bilimi ve Müzik Bilimi Açısından İncelenmesi”, *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* [Prof. Dr. Irene Melikoff'un anısına], Sayı 1, 163-187.
- Taşğın, Ahmet – Bünyamin Solmaz. (2012a), “Hacı Bektaş Ve Hacı Toğrul Karşılaşması: Güvercin Ve Doğan Donuna Bürünme”, *Turkish Studies Volume 7/1*, 105-129.
- Taşğın, Ahmet. (2009a). “Hikâye-i Hacı Bektaş Veli Risalesi ve Hacı Bektaş'ın Hayatı Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Alevilik Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, ss. 48-84.
- . (2009b), “Hacı Bektaş'ın Rum'a Gelişi: Seyahati ve Rum Erenleriyle

- Karşılaşması”, *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli Sempozyumu* (Nevşehir, 17-18 Ağustos 2009), Yayına Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1-9.
- . (2010). “Hacı Bektaş’ın Rum’a Gelişi ve Karaca Ahmed İle Karşılaşması”, *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu*, Derleyenler Pınar Ecevitoglu, Ali Murat İrat, Ayhan Yalçinkaya, Ankara: Dipnot Yayınları, 56-67.
- . (2012b), “Hacı Bektaş Veli Menakıbnamesinin Yeniden Okunması: İmkanlar ve Sorunlar”, *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu* (16-19 Kasım 2011 Nevşehir), Cilt 1, Editör: Dr. Adem Öger, Nevşehir: Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 103-121.
- . (2014), “Menkıbelerin Kurduğu Zaman ve Mekân: Ahmed Yesevi ve Hacı Bektaş Örneği”, *Uluslararası İpek Yolunda Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası Bilgi Şöleni (3-4 Ekim 2013)*, Editör Fahri Atasoy, Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 267-272.
- . (2016), “Hacı Bektaş’ı Rum’da Karşılayan Fatma Bacı Alevi Bektaşilikte Kadıncık Ana’nın Rehberliği”, *Kırklar Sofrasından İrfan Sohbetleri*, Razgrat: Razgrat Cem Derneği Yayınları, 2016, 273-292.
- . (2016a), “İrfanın Anlam Kaybı ve Belirsizliği – Yesevilikte Sofra Tutmak”, *Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmed Yesevî Uluslararası Sempozyumu*, Cilt 1, İstanbul: Türk Ocağı İstanbul Şubesi Yayınları, 81-98.
- Temizkan, Mehmet. (2014). “Türk Kültüründe ve Alevi-Bektaşî İnancında Turna”, *Millî Folklor*, Sayı 101, 162-170.
- Yıldırım, Ali– Hasan Şimşek. (2018), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.

Ek. Metin

